

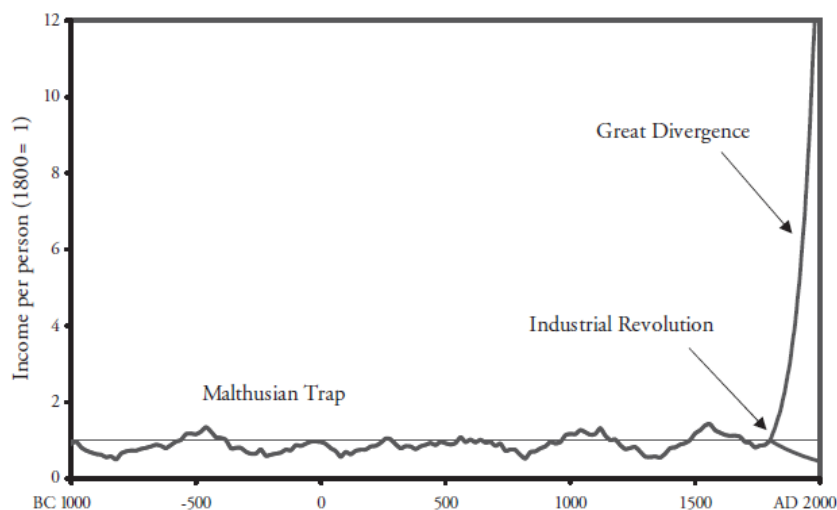
תוכן העניינים

3	מבוא לשאלת המחקר:
4	השערת המחקר:
4	שאלת המחקר:
6	פרק 1: הסדר החברתי והכלכלי באירופה
	קריסת התרבות הרומית, ימי הביניים והמגיפות הגדולות 6
	המאות 13 עד 16 : הרנסאנס, הרפורמציה, מסעות ותגליות. 7
	עידן הנאורות 10
11	פרק 2: שינויים ומהפכות
	מוסדות לבריאות הציבור והשינוי הדמוגרפי באירופה 11
	תאגידים פרטיים וזכויות הרכוש 12
	הפילוסופיה המדעית וחופש המידע 14
15	פרק 3: מוסד ואימפריה
	כלכלה ואימפריה 15
	השינוי המוסדי 18
	מוסדות כלכליים וזכויות הרכוש 20
	מוסדות מדעיים וחופש המידע 21
23	סיכום
24	מקורות

מבוא לשאלת המחקר:

משחרר האנושות ועד לתחילתה של המהפכה התעשייתית הייתה האנושות "כלואה" במלכודת טבעית המכונה "המחזור המלטוסיאני". מקור השם מגיע מהכומר תומס רוברט מלטוס (Malthus), ופרסם ב-1798 את "מאמר אודות עקרון האוכלוסייה" (An Essay on the Principle of Population) אשר בחן את הקשר שבין גידול אוכלוסין לבין בעיית המחסור. מלטוס הראה כי כאשר האוכלוסייה גדלה בקצב מהיר יותר מאשר העלייה בזמינותם של מקורות למזון ומחיה, נידונה האנושות לחיים של עוני ורעב. הבעיה נובעת מכך שקצב פיתוח המשאבים הנו איטי בהשוואה לקצב הילודה, כך שכל גידול בתפוקה החקלאית או התקדמות טכנולוגית (המצאת המחרשה, שיטות בנייה מתוחכמות יותר וכו') תורגמה באופן **מהיר** לעלייה במספר האוכלוסין, ובסופו של דבר הצריכה עלתה מהר יותר מהתפוקה עד שהגיע לרמה של "שיווי משקל" מינימלי – ז"א רמת העוני שמתחתיה כבר לא ניתן להתקיים.

המחזור המלטוסיאני ששלט במהלך ההיסטוריה של האנושות, נשבר לראשונה במאה ה-19 באירופה (Clark, 2007). הזינוק האדיר בהכנסה לנפש משקף עליה חדה בתפוקה ואת עלייתה של אירופה ככח המסחרי והפוליטי החזק ביותר בעולם. בתחילתו של האלף השני לספירה, קשה היה לנבא כי מדינות אירופה הצפונית יהפכו ברבות הימים למרכז עולמי של כוח ושליטה. שוכנות היו בקצהו של העולם הידוע, כלכלתם התבססה בעיקר על יערנות, ציד, וסחר בעבדים, והטכנולוגיה שלהן הייתה נחותה ביחס לזו של מרכזי הכוח העולמיים כמו החליפות המוסלמית והקיסרות הסינית. מדוע לקראת סוף מאה ה-18, אנגליה בת 6 מיליון התושבים הגיע להישגים טכנולוגיים, כלכליים ופוליטיים גדולים יותר מאשר יפן, בעלת תרבות מתוחכמת ומפותחת, על 31 מיליון?

תרשים 1: מחזור העושר המלטוסיאני (Clark, 2007)

תושביה ?

השערת המחקר

כדי לשבור את המחזור המלטוסיאני ולאפשר את פריצתה של המהפכה התעשייתית, צריך היה להתבסס שינוי משמעותי ועמוק במבנה החברתי, שיאפשר בסופו של דבר את הפיתוחים הטכנולוגיים ואת המימון של

יוזמות תעשייתיות מודרניות, שיעמדו בסיס העלייה הסינכרונית הן בצריכה והן בתפוקה. הפתיחות לרעיונות חדשים באירופה החלה בתקופת הרנסאנס האיטלקי והמשיכה עם הרפורמציה של הכנסייה הנוצרית, אך הגיע לשיאה בעידן 'הנאורות'. הרעיונות הפילוסופיים של תנועת הנאורות שנהגו באירופה במהלך המאה ה-16, החלו להיות מיושמים בפועל במהלך המאה ה-17 ואפשרו את עלייתן של התודעה החברתית (Social enlightenment) והשיטה המדעית (Scientific enlightenment) אשר לאט ובהתמדה הניעו את המהפכות הגדולות של פוליטיקה, חברה, מסחר ותעשייה באירופה. אימוץ עקרונות הנאורות שהתחיל בצפון אירופה הפרוטסטנטית והפרלמנטרית, הכין את הקרקע הרעיונית ל"שינוי המוסדי", זאת אומרת, הקמתם של מוסדות המדע, הכלכלה, הממשל והחברה אשר יחליפו את הממסד הדתי-אריסטוקרטי הישן.

בעולם המודרני בו אנחנו חיים כיום, אנו מקבלים כמובן מאליו את קיומם של מוסדות חברתיים, כלכליים, משפטיים או שלטוניים. מוסדות אלו אחראיים במידה רבה לשמר ולתחזק את סדר היום הציבורי והערכי כפי שאנו מכירים אותו, כגון שמירה על זכויות הקניין והרכוש, על החרות לבחור מקצוע ומקום מגורים, על השוויון בפני החוק, על שווקים פתוחים ותחרותיים ועל משפט הוגן. אולם קיומם של מוסדות אלו אינו טבוע עמוק בהיסטוריה האנושית. אמנם מוסדות היו מאז ומתמיד, אך המציאות שבה נוסדו ואותה פעלו לשמר הייתה שונה בתכלית. מושג "השינוי המוסדי" מתייחס למהפכה שהחלה במאה ה-18 בצפון-מערב אירופה בהקמתם של מוסדות חדשים שתפקידם היה לשמור על הזכויות האזרחיות, על יד שימוש בכלים מדעיים של איסוף וניתוח נתונים וקבלת החלטות מושכלות. בתוך תקופה של 100 שנה בלבד אפשרו מוסדות אלו את הקידמה הטכנולוגית ואת העלייה החדה בניצול ההון, אשר הולידו את המהפכה התעשייתית, סייעו לשבור את המעגל המלטוסיאני, ואפשרו לאירופה הקטנה להפוך לכח החזק בעולם.

שאלת המחקר:

באיזה אופן תרם "השינוי המוסדי" - הקמתם של מוסדות ציבוריים, פיננסיים, מדעיים וחוקתיים, לזינוק בכוחה הכלכלי של אירופה במאה ה-19.